

gelopen dat hij anderhalf jaar verpleegd moest worden, werd met zijn veertiende enige tijd in een psychiatrische inrichting opgenomen, kreeg in '38, toen hij dertig was, een nieuwe zenuwzinking en werd in december '42 nadat hij enkele maanden in Amersfoort huisgehouden had, opnieuw psychiatrisch patiënt: hij kwam toen in de *Wehrmacht*-afdeling van het Amsterdamse Wilhelminagasthuis terecht, waar men hem vijf maanden lang vasthield. Tekenend was het voor het Duitse systeem dat deze man, hoe gestoord hij ook was, onmiddellijk na zijn ontslag uit de bedoelde afdeling (van een werkelijke genezing was natuurlijk geen sprake geweest), weer aan de SS-staf van Amersfoort toegevoegd werd; sterker nog: als Berg afwezig was, trad Kotälla als *Lagerkommandant* op. Hij was een bezeten werker, kon zich in perioden van hoogspanning overigens alleen op de been houden door pervitine te slikken en liters jenever te drinken – hij haatte de gevangenen omdat zij zijn gezag niet erkenden. 'Liever schiet ik ze allemaal kapot, dan heb ik er tenminste geen omkijken meer naar', hoorde men hem eens zeggen.¹ Hij hitste (dat deed Berg ook) honden tegen de gevangenen op, hij treiterde hen, bijvoorbeeld door hun maar vijf minuten tijd te geven om eten dat heet was opgediend, naar binnen te werken (hij stond er dan met zijn horloge bij en lachte als gevangenen hun mond brandden), hij sloeg hen met zijn knuppel of zijn karwats en hij deelde hun trappen uit, dat laatste bij voorkeur tussen de benen – een trap die in het kamp als 'de Kotälla-trap' aangeduid werd. 'Berg', zo verklaarde een oud-gevangene tijdens Kotälla's proces, 'was een heilige, vergeleken bij verdachte.'² Daarbij merken wij op dat Berg zich van '43 af inderdaad ietwat in acht ging nemen. Hij verbood op een gegeven moment het mishandelen van gevangenen; hij deelde zelfs onder de SS'ers wel eens straffen uit wanneer zij dat verbod overtreden hadden. Dat laatste gebeurde herhaaldelijk, vooral wanneer Berg afwezig was – en door Kotälla vervangen.

Speciaal de Joodse gevangenen hadden onder Kotälla te lijden, maar niet onder hem alleen. In de tweede helft van '43 werden enkele tientallen Joden Amersfoort binnengevoerd, hetgeen betekende dat er weer een *Judenkommando* gevormd werd. Kotälla zocht er als bewakers enkele Nederlandse kamp-SS'ers voor uit van wie hij mocht aannemen dat zij de Joden met de gewenste 'hardheid' zouden behandelen. Aldus geschiedde. Bij het leegscheppen van de beerputten (werk dat steeds aan Joodse gevangenen opgedragen werd, als er Joden in het kamp aanwezig waren) werd eens een Jood

¹ BG-Amsterdam: p.v. van proces tegen J. J. Kotälla (20 nov. 1948), p. 10 (getuige J. van den Hoek). ² A.v., p. 14 (getuige J. Driessen).